

Ekonomiczny Uniwersytet Dziecięcý

Skąd ta agresja?

- analiza psychologiczna

Mirostawa Czerniawska

Organizatorzy

Politechnika Białostocka
Wydział Inżynierii Zarządzania

Data: 17 grudnia 2022 r.

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL

1

Czym jest agresja?

- agresja jest działaniem intencjonalnym, ukierunkowanym na zranienie lub sprawienie bólu;**
- może ona mieć charakter werbalny i fizyczny;
- może przynieść pożądany efekt lub zakończyć się niepowodzeniem.

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL

2

Agresja

- wroga** – poprzedza ją gniew, a jej celem jest zadanie bólu lub zranienie;
- instrumentalna** – ból i zranienie nie stanowi celu podjętego działania.

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL

3

Agresja z perspektywy ewolucji

- agresja ma znaczenie przystosowawcze
  - w związku z tym została utrzymana i doskonalona w toku ewolucji;
- rozwojowi agresji towarzyszy doskonalenie mechanizmów hamujących jej ekspresję.

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL

4

Agresja jako sposób rozwiązywania problemów adaptacyjnych

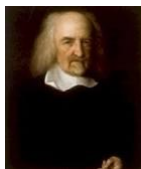
- zagarnianie cudzej własności;
- obrona przed atakiem;
- przysparzanie kosztów rywalom seksualnym;
- walka o miejsce w hierarchii;
- odstraszanie potencjalnych agresorów;
- powstrzymywanie stałych partnerów od niewierności.

5

Agresja: wrodzona czy wyuczona?

- Hobbes:** człowiek z natury jest barbarzyńcą.
Prawo i represje hamują ludzki instynkt agresji.
- Rousseau:** ludzie z natury są łagodni,
to cywilizacja wyzwala jego agresję.

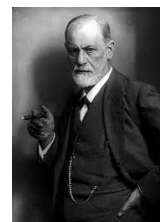

6

Agresja: teoria instynktów

- Lorenz:** adaptacyjna funkcja agresji nie jest powiązana z procesem autodestrukcji.
- Freud:** ludzie przychodzą na świat wyposażeni w instynkt śmierci Tanatos.
- Teoria hydrauliczna:** nie ujawnione emocje ulegają kumulacji i wywołują ekstremalne stany napięcia. Dochodzi do ekspresji stłumionych emocji.

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL

7

Agresja uwarunkowana biologicznie

- ciało migdałowe** (wchodzi w skład układu limbicznego, którego działanie wiąże się ze sferą emocji) – kontrola nad zachowaniami agresywnymi u zwierząt (elektroda w mózgu małpy) i ludzi;
- chromosom XYY** – zespół Jacobsa, tzw. chromosom zbrodni (0, 1% męskiej populacji);
- testosteron;**
- temperament** (impulsywność).

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL

8

Do ujawnienia agresji dochodzi w wyniku interakcji czynników:

- wrodzone popędy;
- opanowane sposoby kontroli zachowania;
- cechy sytuacji społecznej.

Alkohol

- znosi nasze hamulce i rozróżnia kontrolę;
- ujawniają się pierwotne dążenia i pragnienia skrywane na co dzień pod maską norm i konwenansów.

Ból, niewygodą, temperatura i zatłoczenie

- jeśli zwierzę doświadcza bólu/niewygody i nie może uciec od jego źródła, to prawie zawsze podejmuje atak;
- w czasie cieplejszych pór roku łatwiej o akty agresji niż w czasie chłodniejszych;
- zatłoczenie stymuluje zachowania agresywne.

Badanie Milgrama nad posłuszeństwem

Agresja uwarunkowana społecznie

- mechanizm frustracja – agresja;
- mechanizm społecznego uczenia się.

EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIwersYTET-DZIECIĘCY.PL

13

Frustracja jako przyczyna agresji

- przeszkody występujące na drodze do osiągnięcia upragnionego celu zwiększają prawdopodobieństwo wystąpienia reakcji agresywnych;
- Eksperyment Barkera, Dembo i Lewina – zabawki za kratą

EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIwersYTET-DZIECIĘCY.PL

14

Frustracja jako przyczyna agresji

- ❑ agresja bezpośrednia i przemieszczona:
koncepcja kozła ofiarnego – Rene Girard

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL

15

Bezpośrednia prowokacja lub odwet

- ❑ pragnienie odwetu w momencie, gdy spotykamy się z agresywnym zachowaniem ze strony drugiej osoby

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL

16

Złość

- powiększa twoją frustrację;
- uniemożliwia rozwiązanie problemu;
- powoduje dolegliwości fizyczne;
- znęcanie się;
- frustrujesz mnie, więc jesteś zły, a złych ludzi należy karać.

Przedmioty kojarzone z agresją

- sama obecność bodźca wyzwalającego agresję prowadzi do wzrostu prawdopodobieństwa wystąpienia zachowań agresywnych

Rozzłoszczona osoba może pociągnąć za spust, kiedy chce popełnić zbrodnię, jednak spust może także sprowokować ruch palca lub wywołać inne agresywne zachowanie, jeśli tylko człowiek jest gotowy zareagować agresją i nie ma dostatecznych hamulców.

Leonard Berkowitz

Teoria społecznego uczenia się

- dzieci naśladowują swoich rodziców oraz innych dorosłych i uczą się rozwiązywać konflikty przy użyciu siły, zwłaszcza gdy obserwują korzystny rezultat agresywnego zachowania;
- modelowanie zachowań agresywnych – eksperyment Bandury

Teoria społecznego uczenia się

**Dzieci nie słuchają rodziców,
lecz nie zawodzą w emitowaniu zachowań.**

**Rób to, co ja mówię,
ale nigdy nie rób tego, co ja robię.**

Wpływ agresji oglądanej w środkach masowego przekazu

- im bardziej brutalne filmy człowiek ogląda w dzieciństwie, tym częściej jako nastolatek lub dorosły posługuje się przemocą;
- przeciętny dwunastolatek zdażył obejrzyć w ciągu swego życia na ekranie telewizyjnym ponad 100000 aktów agresji.

21

Przemoc w szkole - badania J. Czapińskiego (2009)

- 50% uczniów doświadcza przemocy;
- 25% uczniów doświadcza przemocy fizycznej.

Sprawcy przemocy: słabe postępy w nauce, obniżona empatia, wrogi wzorzec atrybucji, skłonność do uzależnień, kłopoty z prawem.

Ofiara przemocy: słabsza od rówieśników, zastraszana, depresyjna, obniżona samoocena.

22

Jak zmniejszyć agresję?

Katharsis (Freud) – uwalnianie nagromadzonej agresywnej energii poprzez wysiłek fizyczny, obserwacje zachowań agresywnych innych ludzi lub dopuszczenie się samemu czynności noszącej znamiona agresji.

Jak zmniejszyć agresję?

- skierowanie agresji bezpośrednio przeciwko źródłu negatywnych uczuć;
- skłonność do dokonywania podobnych czynów w przyszłości;
- mechanizm obwiniania ofiary;
- Dehumanizacja – aby dokonać aktu okrucieństwa, należy swoją ofiarę pozbawić cech ludzkich.

Właśnie dlatego, że cię zranilem, muszę się zemścić.

Fiodor Dostojewski

Jak zmniejszyć agresję?

- trening w wyrażaniu negatywnych emocji (wyrażanie gniewu bez stosowania agresji), trening umiejętności komunikacyjnych i strategii rozwiązywania problemów (wrażliwość na potrzeby i pragnienia innych; negocjowanie i poszukiwanie kompromisu);
- argumentacja rozumowa, przeprosiny;
- eksperyment – badani doświadczali traumatycznych wydarzeń. Po 6 miesiącach okazało się, że lepiej czuli się ci, którzy mogli opowiadać o tym, co przeżyli;

Jak zmniejszyć agresję?

- stosowanie natychmiastowych, ale niezbyt dolegliwych kar (kara o średnim stopniu dolegliwości zapobiega aktom przemocy);
- groźba surowej kary nie zapobiega popełnianiu przestępstw;
- karanie agresywnych modeli.

Jak zmniejszyć agresję?

- stosowanie nagród;
- nagradzanie alternatywnych wzorów zachowań.

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL

27

Jak zmniejszyć agresję?

- rozwijanie empatii (i innych cech osobowości);
- poświęcenie czasu i trudu dla dobra innych;
- redukcja wrogości i budowanie współczucia (klasy o strukturze puzzli);
- kształtowanie systemu wartości i postaw tak, aby cechowały się sprawnością funkcjonalną.

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL

28

Wojna - skutki udziału w wojnie

- zniesienie oporu obywateli przed dokonaniem aktów agresji;
- wyzwolenie procesu naśladowania zachowań agresywnych;
- zwiększenie dostępności reakcji agresywnych;
- osłabienie wrażliwości na okrucieństwo, co zmniejsza współczucie wobec ofiar agresji;
- udział w wojnie sankcjonuje przemoc jako metodę rozwiązywania trudnych problemów.

Literatura

- Aronson E., Joshuda J. (2020). *Człowiek istota społeczna*. Warszawa: PWN.
- Buss D.M. (2001). *Psychologia ewolucyjna*. Gdańsk: GWP.
- Danilewska J. (2002). *Agresja u dzieci. Szkoła porozumienia*. Warszawa: WSiP.
- Gordon T. (2007). *Wychowanie bez porażek w szkole*. Warszawa: PAX.
- Franken R.E. (2005). *Psychologia motywacji*. Gdańsk: GWP.
- Hamer H. (2005). *Psychologia społeczna*. Warszawa: Difin.
- Kenrick D.T. i in. (2002). *Psychologia społeczna. Rozwiązane tajemnice*. Gdańsk: GWP.
- Lewis M., Haviland-Jones J.M. (2005). *Psychologia emocji*. Gdańsk: GWP.
- Miller S.G. (red.) (2008). *Dobro i zło z perspektywy psychologii społecznej*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Myers D.G. (2003). *Psychologia społeczna*. Poznań: Zysk i S-ka
- Poraj-Weder M., Poraj G. (2021). *Agresja w rodzinie*. Warszawa: APS.
- Siemieniecki B., Wiśniewska-Nogaj L., Kwiatkowska W. (2020). *Agresja – zjawisko, skutki, zapobieganie: perspektywa pedagogiki kognitywistycznej, psychoprofilaktyki oraz edukacji moralnej*. Toruń: UMK.
- Wojciszke B (2011). *Psychologia społeczna*. Warszawa: SCHOLAR.
- Wosińska W. (2004). *Psychologia życia społecznego*. Gdańsk: GWP.